

Veda o spoločnosti: sociálny
fakt a kolektívne vedomie
Émile Durkheim, Marcel Mauss

SAN235, 3. týždeň

- SAN ako dieťa kolonializmu a industrializácie
- Evolucionizmus vytvoril SAN ako disciplínu (antropológ jako „globálny výskumník“) a vytvoril prvú definíciu kultury, intelektuálne disciplínu zdefinovala klasická sociológia, hlavne Durkheim a Mauss.
- priamy vplyv na britskú a francúzsku SAN (Bez Durkheima nepochopíme Malinowského, Redcliffe-Browna, Lévi-Straussa)
- Američania – hlavne Boas, ktorý bol nemeckého pôvodu - viac ovplyvnení Bastianom a školou Völkerkunde – orientácia smerom ku kultúrnej histórii, lingvistike a psychológii

Émile Durkheim (1858-1917)

- Z rabínskej rodiny, neskôr odklon od náboženstva: záujem o témy spojené s morálkou, zasadzuje sa za sociálne a vzdelávacie reformy.
- Vyštudoval filozofiu
- 1. franc. sociálny vedec, ktorý mal miesto na univerzite. Skvelý učiteľ, od 1887 v Bordeaux otvorila univerzita pre neho kurz sociálnej vedy – neskôr 1. katedra sociológie v Francúzsku.
- 1898 – časopis *Année sociologique* , viedol ho do 1910.

Émile Durkheim (1858-1917)

- Na rozdiel od evolucionistov a difuzionistov ho nezaujímal pôvod: **synchronické**, nie diachronické **vysvetlenia**. Vníma spoločnosti dichotomicky – ako tradičné a moderné, bez toho aby tvrdil, že tradičné sa vyvinú do moderných.
- Tak ako evolucionisti (na rozdiel od difuzionistov), je presvedčený, že spoločnosti sú integrované systémy, v ktorých všetky časti na sebe závisia a fungujú tak, aby vytvárali celok (Evo. – spoločnosť ako telo; Durkheim – spoločnosť ako sociálny organizmus)

Émile Durkheim (1858-1917)

- Nezaujíma ho kultúra, ale spoločnosť, nie symboly a mýty, ale organizácie a inštitúcie.
- Na rozdiel od evolucionistov (ale ako difuzionisti) chcel založiť SAN na pozorovateľných javoch – sociológia.

Durkheim - diela

- *Spoločenská deľba práce* 1893
- *Pravidlá sociologickej metódy* 1895
- *Samovražda* 1897
- S Marcelom Maussom *O niektorých formách primitívnej klasifikácie* 1901 -2 (v *Année sociologique*)
- *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. 1912 (Praha : Oikoymenh, 2002)

Spoločenská deľba práce 1893

- Rozdiel medzi komplexnými a jednoduchými spoločnosťami.
  1. **Jednoduché** – založené na **mechanickej solidarite**. Ľudia podporujú existujúci spoločenský poriadok, pretože zdieľajú každodenný život, vnímajú sa navzájom ako podobní.
  2. **Komplexné – organická solidarita** – spoločnosť založená na vnímaní jednotlivých členov ako odlišných – role sú komplementárne – každý vykonáva inú rolu, ktorá prispieva k fungovaniu celku.
- Organická a mechanická solidarita sú všeobecné typy sociálnej integrácie, nie typy spoločností.

Pravidlá sociologickej metódy 1895

- Spoločnosť je možné skúmať vedecky - cieľom je rozšíriť vedecký racionalizmus na ľudské správanie, ktoré je redukovateľné na vzťahy príčiny a účinku.
- Objekt sociológie: **sociálny fakt**: „každý spôsob konania, či už stály, alebo nie, ktorý vykonáva na jednotlivca vonkajší tlak. [...] inak povedané, je všeobecne rozšírený v danej spoločnosti a má vlastnú existenciu, nezávislú od svojich individuálnych prejavov.“

Pravidlá sociologickej metódy 1895

Sociálny fakt

- Spočíva v systémoch pravidiel, ktoré sú záväzné. Pravidlá fungujú iba v jednotlivých použitíach, ale existujú nezávisle od týchto použití. Aby bol jav sociálny, musí existovať kolektívny nátlak na jednotlivca, ktorý by mu znemožňoval porušiť pravidlo.
- nemožno ho zamieňať s organickými a psychickými javmi, existujúcimi len v jednotlivom vedomí a prostredníctvom neho.
- Je všeobecný preto, lebo je kolektívny, nie je kolektívny preto, lebo je všeobecný

Pravidlá sociologickej metódy 1895

Metóda:

- Skúmať sociálne fakty ako veci - pozorovať veci, popisovať ich, porovnávať (dovtedy sa analyzovali ako idey, alebo produkty ideí) – predstavy sú výsledkom sociálnych javov, nie ich príčinou.
- Snaha vysvetliť sociálne fakty – majú svoje príčiny (nie his. vývin ako u Boasa ani psych. jednota ako u evol.) – tou sú konkrétne, miestne a časovo lokalizovateľné interakcie jednotlivcov, ktoré produkujú zaväzujúce kolektívne pravidlá

Pravidlá sociologickej metódy 1895

- Sociálne fakty nemôžeme skúmať ako ojedinelé výskyty (proti boasovskému partikularizmu) – sú sociálne, lebo sú kolektívne.
- Odlišuje historický vývoj (účinnú príčinu vzniku sociálneho javu) od funkcie, ktorú jav plní v spoločnosti. Funkcia sociálneho faktu je vo vzťahu, ktorý má sociálny fakt k sociálnemu účelu (u Malinowského je funkcia biologický účel).
- Sociálny fakt sa dá vysvetliť iba prostredníctvom iných sociálnych faktov, ktoré sú jeho podmienkou a predstavujú konfiguráciu, do ktorej je začlenený.
- Nevyhnutnosť porovnávacej metódy.

O Niektorých formách primitívnej klasifikácie 1901 -2 – Durkheim + Mauss

- Odkiaľ sa vzali klasifikácie? Kde sa vzali kritériá, na základe ktorých sú veci triedené/usporiadované.
- Klasifikácie nevychádzajú zo zmyslovej skúsenosti samotnej. Existujú isté princípy, ktoré zmyslovú skúsenosť triedia a priori, ale ďalšie kategórie sú mu dané ako členovi spoločnosti výchovou a tradíciou. Sú sociálne a intelektuálne.
- Každá klasifikácia je hierarchiou klasifikácií. Jediným vzorom, ktorý poskytuje hierarchický model a zároveň je dostatočne záväzný, je spoločnosť.

O Niektorých formách primitívnej klasifikácie 1901 -2 – Durkheim + Mauss

- Spojenie medzi klasifikáciou a sociálnou štruktúrou/sociálnych rozdieloch. Analýza austrálskeho totemizmu a puebiel u indiánov Zuni:
„obidva typy klasifikácie, ktoré sme preskúmali, iba rôznymi aspektami vyjadrujú samotné spoločnosti, ktoré ich vytvorili“
- Klasifikácie majú , intelektuálnu funkciu – vysvetľujú vzťahy medzi vecami a javmi tým, že ich spríbuzňujú so sociálnymi vecami, ktoré sú chápané ako bezprostredné. Zjednocujú poznanie, robia svet zmysluplným

Elementárni formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. 1912

- Durkheim ponúka analytický nástroj na sledovanie náboženstva, sociálnej integrácie a kultúrnych odlišností, ktoré zaujímali SAN dovtedy.
- Exotické a zdanlivo iracionálne predstavy môžeme pochopiť ako integrovaný systém kolektívnych reprezentácií, ktorých funkcia je vytvoriť sociálnu solidaritu. Solidarita vzniká z kolektívnych reprezentácií (problematický termín). Kolektívne reprezentácie sú symbolické obrazy alebo modely sociálneho života, ktoré skupina zdieľa.

Elementárni formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. 1912

- Náboženstvo – najexotickejší fenomén, je racionálne dynamo za týmto procesom.
- v náboženstve sa viac ako inde etabluje a zosilňuje emocionálny vzťah jednotlivca ku kolektívnym reprezentáciám. Tento vzťah sa vytvorí v rituály, v ktorom sa náboženstvo vyjadruje cez fyzickú interakciu a solidaritu a stáva sa priamou, telesnou skúsenosťou.

Elementárni formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. 1912

- Predpoklad: náboženstvo je sociálna záležitosť, náboženské predstavy sú kolektívne predstavy vyjadrujúce kolektívne skutočnosti.
- Žiaden sociálny jav sa nemôže zakladať na omyle, alebo klame. Ak trvá dlhšiu dobu – plní nejakú sociálnu funkciu. Tú môže objaviť veda.

Elementárni formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. 1912

- Najprv hľadá definíciu toho, čo je náboženské:

„všetky známe náboženské viery, či už jednoduché alebo zložité, majú jednu spoločnú vlastnosť: predpokladajú klasifikáciu vecí, skutočných, či ideálnych, ktoré si ľudia predstavujú, na dve triedy [...] profánne a posvätné“

„náboženské viery sú predstavami, ktoré vyjadrujú povahu posvätných vecí a vzťahy, ktoré majú tie posvätné veci medzi sebou, alebo k veciam profánnym“

Elementárni formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. 1912

- Rozdelenie na prof. a sakr. je minimálna nevyhnutná podmienka náboženstva, ale nie jediná – náboženstvo má soc. kolektívnu povahu (aj intímna viera jednotlivca)
- „náboženstvo je pevný systém vier a praktík, vzťahujúcich sa na posvätné veci, t. j. veci oddelené a zakázané, systém vier a praktík, spájajúcich všetkých, ktorí ich vyznávajú, do jediného morálneho spoločenstva, zvaného cirkev.“

Elementárni formy náboženského života: systém totemizmu v Austrálii. 1912

- Musíme sa sústrediť na najjednoduchšie náboženské systémy, lebo nám umožnia objaviť základné konštitutívne prvky náboženstva: totemizmus (Odmietajú Tylorov animizmus a Mülleroval naturizmus)
- Totem je manifestácia nejakého neosobného nevyjadriteľného princípu, ktorý poskytuje posvätný charakter zvieratám, ľuďom, emblémom, obrazom. Tie sú iba prejavmi totemického princípu/boha.
- Totem je zároveň symbolom spoločnosti – boh je spoločnosť
- Cez kult sa spoločnosť periodicky obnovuje